

CDA

VOOR ELKAAR, FOAR IN OAR

VERKIEZINGSPROGRAMMA 2022-2026 CDA NOARDEAST-FRYSLÂN

THEMA'S EN INHOUD

1. Voor elkaar, Foar in oar
 - 1.1. Speerpunten
 - 1.2. De basis van CDA Noardeast-Fryslân
 - 1.3. Noardeast-Fryslân is goud, ús goud!
 - 1.4. Kansen en uitdagingen
2. Thuis
 - 2.1. We beschermen wat ons dierbaar is: families en gezinnen en naasten
 - 2.2. Een betere start voor jongeren
 - 2.3. Aandacht en zorg voor onze ouderen
3. Een sterke samenleving
 - 3.1. Zorg die voor iedereen beschikbaar, bereikbaar en betaalbaar is.
 - 3.2. Goed onderwijs dat iedereen gelijke kansen biedt.
 - 3.3. Een sterke samenleving van vrijwilligers en verenigingen.
4. Energietransitie
 - 4.1. Voor elkaar werken aan de energietransitie
 - 4.2. Milieu en duurzaamheid
5. Een sterke economie
 - 5.1. Brood op de plank in een eerlijke innovatieve en weerbare economie.
 - 5.2. Een gezonde toekomst voor de Landbouw
 - 5.3. Maakindustrie, het unieke product van de regio
 - 5.4. Toerisme
 - 5.5. Ruimte om te wonen en te werken in dorpen en stad
6. Een dienstbare en beschermende gemeente
 - 6.1. Vertrouwen in de gemeente
 - 6.2. Een veilige gemeente
7. Een gemeente met waarden en tradities
 - 7.1. Cultuur, kunst en erfgoed

1. VOOR ELKAAR, FOAR IN OAR

Het CDA Noardeast-Fryslân is een partij van de verbinding. Wij staan voor een politiek en samenleving waarbij we fatsoenlijk met elkaar omgaan. Daarbij horen de waarden respect en bescheidenheid in een tijd waarin de maatschappij verhardt. Wij gaan voor de inhoud en de redelijkheid. Want dat is waar het CDA voor staat: niet zoeken naar de verschillen en het vergroten van tegenstellingen, maar het zoeken naar verbinding.

Juist nu is dat noodzakelijker dan ooit. Wij staan namelijk voor moeilijke keuzes, want de basis moet op orde. Als wij kijken naar de middelen dan zijn deze schaars. De opgaven zijn echter groot. Naast de wettelijke taken moet er ook geld zijn voor woningbouw, energietransitie en leefbaarheidsinitiatieven. Daarbij wil het CDA dat de belastingen voor de inwoners niet boven het Fries gemiddelde uitkomen. Keuzes moeten worden gemaakt en juist daarom moeten we de verbinding zoeken. Om samen de keuzes te maken waardoor de basis op orde komt en waardoor het goed wonen en werken is in onze gemeente. Dat doen we voor elkaar: *Voor elkaar, Foar in oar*”.

1. FOAR IN OAR, VOOR ELKAAR

It CDA-Noardeast-Fryslân is in partij fan ferbining. Wij stean foar in polityk en mienskip wer bij we yn fatsoen mei-inoar omgean. Der ta hearre de wearden; respekt en beskieden wêze yn in tiid fan ferhurdzje yn de mienskip. Wij gean foar ynhâld en reedlikheid.

Dat is wer it CDA foar stiet: net sykje nei de ferskillen, it fergrutsjen fan tsjinstellingen, mar it sykjen nei ferbining. It is hjoed-de-dei mear nedich as ea.

Wij moatte kar meitsje, dy't net maklik wêze sil, mar de basis moat perfoarst op oarder wêze. As we sjogge nei de middels, it jild, dan is dit net rom. De opjeften binne der krekt tsjin oer, grut! Neist de wetlike taken moat der ek jild komme foar wenningbou, enerzjy-transysje en ideeën foar in libbene mienskip. Derby wol it CDA dat de belestingen foar de ynwenners net boppe it Fryske gemiddelde útkomme. Der moat kar makke wurde en krekt derom sykje we ferbining. Om mei-elkoar kar te meitsjen foar in fundemint dat op oarder is wer troch it goed wenjen en wurkjen is yn ús gemeente. Ús útgangspunt is: “Foar in oar, voor elkaar”.

1.1. SPEERPUNTEN

Onze belangrijkste speerpunten:

1. **Verbinding.**
Omdat verbinding de smeerolie is voor leefbaarheid, voor sterke dorpen, wijken en verenigingsleven. Leefbaarheid wordt niet in het gemeentehuis gemaakt maar in de mienskip. Wij willen verenigingen, dorpen en wijken ondersteunen door het dorpen- en wijkenfonds uit te breiden.
2. **Bouwen voor doorstroming en leefbaarheid.**
Wij willen hofjeswoningen voor ouderen om eenzaamheid tegen te gaan en om doorstroming op de woningmarkt voor starters te bevorderen.
3. **De landbouw perspectief bieden.**
Goede landbouwgrond moeten we behouden voor de voedselvoorziening. En er moet een landbouwambtenaar komen op het gemeentehuis.
4. **Vooruit met de energietransitie.**
Daarbij hoort dat ieder dorp de kans moet krijgen om energieneutraal te worden, bijvoorbeeld met behulp van een dorpsmolen.
5. **Goede dienstverlening door de gemeente.**
Dienstverlening moet uitgaan van de menselijke maat, omdat mensen moeten kunnen vertrouwen op een overheid die het schild van de zwakken is en blijft. Het Gemeentehuis moet dienstbaarder en meer dienstverlenend zijn. Door niet alleen een loket te zijn, maar ook in te zetten op dienstverlening bij mensen aan huis.

1.1. SPEARPUNTEN

Ús spearpunten binne:

1. **Ferbining.**
Ferbining is de smaroalje foar in libbenen mienskip, foar sterke doarpen, wiken en ferienigingslibben. In libbene mienskip wurdt net makke op de tekentafel fan it gemeentehûs, mar yn de mienskip sels. It CDA wol ferienigingen, doarpen en wiken stypje troch it "doarpen- en wikenfûnds" út te wreidzjen.
2. **Wentebouw foar trochstreaming en leefbaarheid.**
We wolle "hofkeswenten" foar âlderen om iensumens tsjin te gean. Ek om sa trochstreaming op de wenningmerk foar starters te befoarderjen.
3. **De lânbou perspektyf biede.**
Goede lânbougrûn moatte we behâlde foar oanbod foar iten. Der moat in spesifike lânbou-amtner komme op it gemeentehûs.
4. **Trochsette mei de enerzjy-transysje.**
Derta heart dat elts doarp de kâns krije moat om enerzjy-neutraal te wurden. B.g. mei behelp fan in doarpsmûne.
5. **Goede tsjinstferliening troch de gemeente.**
Tsjinstferliening moat útgean fan de minskelike maat. Boargers moatte in oerheid fertrouwe kinne, de oerheid dy't in skyld is en bliuwt foar de swakkere yn de mienskip. It gemeentehûs moat tsjinstber wêze en mear tsjinstferlienend nei har boargers. Der by net allinnich in digitaal as fysyk loket, mar ek ynsette op tsjinstferliening bij de minsken thús.

1.2. DE BASIS VAN CDA-NOARDEAST-FRYSLÂN

De basis van onze politiek bestaat uit vier uitgangspunten die hun basis vinden in de Bijbel, als grondslag en inspiratiebron voor ons handelen:

1. *Gespreide verantwoordelijkheid*
We bouwen met elkaar aan een sterke en leefbare gemeenschap. Elk op zijn eigen plek en zijn eigen unieke en onmisbare manier. De overheid ondersteunt, stimuleert en schept ruimte voor de samenleving waarin mensen met elkaar betrokken zijn en met elkaar initiatieven nemen om de mienskip te versterken.
2. *Publieke gerechtigheid*
De overheid trekt op met mensen en neemt hun oplossingen als uitgangspunt voor wat ze doet. Ze helpt lokale initiatieven op weg of neemt de regie. Niet met blauwdrukken maar met maatwerk. Behoeften van mensen in wijken en dorpen verschillen immers. De inwoners worden daarom actief betrokken bij het gemeentelijk beleid en bij het nemen van beslissingen. Waar nodig stelt de overheid grenzen en regels. Niet als doel op zich, maar juist om het samenleven mogelijk te maken en zekerheid te bieden.
3. *Solidariteit*
Iedereen is uniek. We verschillen van elkaar in leeftijd, werk, geloof, inkomen, interesses, politieke voorkeur, etc. Die verschillen zijn inspirerend, maar kunnen er toe leiden dat er wij/zij denken ontstaat en dat leidt tot het zaaien van verdeeldheid, ophitsing en egoïsme. Het CDA staat daarom altijd voor verbinding met elkaar. Dat noemen we omtinken, dat we bereid zijn om ons als samenleving in te zetten voor anderen.
4. *Rentmeesterschap*
Wij willen Noardeast-Fryslân doorgeven aan onze kinderen. Dat vraagt dat we verder kijken dan naar ons eigen belang en onze eigen tijd. Er zal balans moeten zijn tussen mens, milieu, en een gezonde economie

1.2. DE BASIS FAN ÛS POLITYK

De basis fan ùs polityk hanneljen bestiet ùs fjouwer útgongspunten dy har motivaasje fine yn de Bibel, grûnslach en ynspiraasje welle foar ùs dwaan en litten:

1. *Fersprate ferantwurdlikheid*
We bouwe mei-inoar oan in sterke en libbene mienskip. Elts op syn eigen plak en syn eigen unike en ûnmisbere persoan. De oerheid stipet, stimulearret en skept romte foar de mienskip wer minsken op elkoar belutsene binnen en mei-elkoar inisjativen nimme om de mienskip te fersterkjen.
2. *Gerjochtichheid*
De oerheid lûkt op mei minsken en brûkt harren oplossingen as útgongspunten bij har belied. Se is in helpende hân bij lokale inisjativen as nimt mei de rezjy. Net mei blaudrukken mar mei maatwurk. Der is ferskil yn needsaak en fisy tusken doarpen en wiken. De boargers wurde derom aktyf belutsen by it gemeentlik belied. Wer nedich jout de oerheid grinzen en regels oan. Net as doel op himsels, mar krekt om mienskip mooglik te meitsjen en wissichheid te bieden.
3. *Solidariteit*
Eltsenien is unyk. We ferskille fan elkoar yn leeftiid, wurk, leauwen, ynkommen, ynteresse, politike foarkar, ensfh.. Dat ferskaat kin krekt ynspirearjend wêze, mar kin der ek ta late dat der in “wij-sij” tinken ûntstiet mei it gefolch fan it saaien fan ferdeeldheid, swart-makkerij en egoïsme. It CDA stiet derom altyd yn foar ferbining nei en mei-elkoar. Dat ferstean wij ek ûnder omtinken, dat we ùs ynsette om, as mienskip har yn te setten foar in oar.
4. *Rintmasterskip*
Wij wolle Noardeast-Fryslân trochjaan oan ùs bern en bernsbern. Dat makket dat we fierder sjogge dan ùs eigen belang en ùs eigen hjoeddeiske tiid. Der moat in balâns komme tusken minske, milieu en in sûne ekonomy.

1.3. NOARDEAST-FRYSLÂN IS GOUD, ÚS GOUD!

Noardeast-Fryslân een gemeente met ruim 45.000 inwoners, 52 dorpen, 64 buurtschappen en één stad. Grenzend aan 32 km Werelderfgoed Waddenzee en 16 km Nationaal Park Lauwersmeer en met meer dan 50% van het grondgebruik voor goede landbouwgrond, hebben we goud in handen. In Noardeast-Fryslân koesteren we ons landschap, de rust en ruimte, de vele mogelijkheden voor recreatie, watersport en natuur- en cultuurbeleving. We zijn trots op onze taal en onze tradities. We wonen en werken hier graag. We zijn betrokken op onze mienskip. Hier kijken we nog naar elkaar om. Hier voelen we ons veilig. Hier kunnen we de zon zien ondergaan, kunnen kinderen buiten spelen en naar school gaan. Dát is ons Noardeast-Fryslân, ús goud!

Noardeast-Fryslân in gemeente mei rom 45.000 ynwenners, 52 doarpen, 64 buorskippen en 1 stêd. Mei in grins fan 32 km oan it wrâlderfgoed It Waad, 16 km grins mei Nasjonaal Park Lauwersmar en mei mear as 50% fan it grûngebrûk foar goede lânbougrûn, ha we goud yn hannen.

Yn Noardeast-Fryslân koesterje we ús lânskip, de rêst en romte. It ferskaat oan mooglikheden foar rekreaasje, wettersport, it belibjen fan natuer en kultuer. We binne grutsk op ús taal en tradysjes. We wenje en wurkje hjir graach. We binne belutsen op ús mienskip, we sjogge nei-elkoar om. We fiele ús hjir feilich. Hjir kinne we de sinne ûndergean sjen, bern kinne bûtenboartsje en nei skoalle gean. Dát is ús Noardeast-Fryslân, ús goud!

1.4. KANSSEN EN UITDAGINGEN

De strategische ligging van Noardeast-Fryslân in de stedelijke driehoek Groningen, Leeuwarden, Drachten en de bereikbaarheid door de Sintrale As biedt kansen. We zien dit in een toename van werkgelegenheid en de stijging in de woningmarkt. Mensen ontdekken dat de woon-werkafstand van Leeuwarden-Drachten net zo groot is als bijvoorbeeld Anjum-Drachten. De effecten van de Sintrale As zijn merkbaar en juist nu moeten we die effecten positief benutten.

De landbouw in Noardeast-Fryslân is van onschatbare waarde. Landbouw is de kwaliteit van het landschap en de motor onder innovatie en verduurzaming. Dit biedt de kans om de uitdaging voor de energietransitie aan te gaan. Samen met de ondernemers kunnen we het verschil maken. Daarbij is het belangrijk dat we hier banen houden en kwalitatief hoogwaardig werk hier naar toe halen dat mee kan helpen in de slag naar verduurzaming en de energietransitie.

We zien kansen in regionale samenwerking (ANNO-verband: samenwerking met de gemeenten Tytsjerksteradiel, Dantumadiel en Achtkarspelen) en Europees verband. Door samenwerking verbeteren we de bereikbaarheid en de woningmarkt. Ook helpt dit ons om recreatie en toerisme te blijven ontwikkelen.

Om deze kansen volop te benutten, ligt de uitdaging in hoe wij als gemeente samenwerken, lobby voeren en regels maken. De Omgevingswet wordt deze raadsperiode ingevoerd. Deze wet gaat uit van 'omdenken': denken vanuit wat mogelijk is. Daar moet het Omgevingsplan ruimte voor bieden. Als CDA blijven we scherp in het maken van keuzes waarin welzijn, werken en wonen geborgd zijn.

2. THUIS

De zorg voor elkaar begint thuis: in de gezinnen en families waar we opgroeien en waar kinderen alles leren wat ze later nodig hebben. Ieder gezin of familie is een thuis. Het maakt geen verschil of je alleen woont, met zijn tweeën of met meer; in een traditioneel gezin, in een samengesteld gezin, als alleenstaande ouder of in een regenbooggezin. Daar waar mensen onvoorwaardelijk voor elkaar zorgen en elkaar steunen ben je geborgen en beschermd.

De soarch foar elkoar begjint thús: yn gesinnen en famyljes wer we opgroeie en wer bern alles leare wat se letter nedich hawwe. Elts gesin as famylje is in thús. It makket gjin ferskil asto allinnich wennest, mei syn twaen as mei mear; in tradisjoneel gesin, yn in gearstald gesin, as allinnich steande âlder as in reinbôgegesin. Der wer minsken sûnder betingsten foar mekoar soargje en stypje bist burgen en beskerme.

2.1. WE BESCHERMEN WAT ONS DIERBAAR IS: FAMILIES, GEZINNEN EN NAASTEN

In een sterke samenleving staat niemand er alleen voor. Dat geldt voor ons eigen thuis. In de familie en het gezin waar we als het goed is, in geborgenheid mogen opgroeien. De plek waarop je terug kunt vallen, waar we elkaar helpen en verantwoordelijkheid nemen voor elkaar. De omgeving waarin iedereen mee kan doen en waar blijvend aandacht is voor mensen die op het eigen kracht niet redden.

Yn in sterke mienskip stiet net ien der allinnich foar. Dat jildt foar ús eigen thús. It gesin, de famylje, wer we, as it goed is, yn burgenheid opgroeie kinne. It plak wer ast werom falle kist, wer we elkoar helpe en ferantwurdlikheid foar in oar nimme. In omjouwing wer yn eltsenien mei dwaan kin en wer bliuwend oandacht is foar mei-minskens dy it op eigen krêft net rêde.

Wij zetten ons in voor:

1. Tegengaan en voorkomen van energiearmoede.
 - ☞ Wij willen maatregelen om de vaste lasten voor energie betaalbaar te houden waarbij we rekening houden met inwoners die minder draagkrachtig zijn. Dit bereiken we door op korte termijn woningen te isoleren door een warmtefonds en prestatieafspraken met woningcorporaties te maken.
 - ☞ Wij willen maatregelen die de extra uitgaven voor energiebesparing en isolatie in de eigen woning betaalbaar houden.
2. Blijvend aandacht en steun voor mensen die het op eigen kracht niet redden. Dat betekent:
 - ☞ Het voortzetten van het Kindpakket. Met het Kindpakket doen alle kinderen mee: aan sport, muzikles en het schoolreisje.
 - ☞ Mensen die een beroep doen op de Participatiewet kunnen rekenen op eenvoudige procedures en een controlesysteem dat uitgaat van vertrouwen en de menselijke maat.
 - ☞ Steun voor de voedselbanken in Dokkum en Kollum.
3. Meer aandacht voor preventie in de jeugdzorg door hierin te investeren.
 - ☞ het stimuleren van de samenwerking tussen kinderopvang, peuterzalen en onderwijs. Het project Onderwijs en Zorg op De Twine in Dokkum is daarvan een voorbeeld.
4. Waardering voor pleeggezinnen waarin kwetsbare kinderen de kans krijgen even op adem te komen of zelfs een nieuw 'thuis' vinden.
5. Mantelzorg overkomt je. Dat doe je als een naaste je zorg nodig heeft. Wij willen goede ondersteuning voor mantelzorgers om die zorg ook te kunnen bieden, en meer aandacht voor scholieren en studenten die naast hun opleiding mantelzorg bieden. We steunen het mantelzorgsteunpunt en Fawaka, het steunpunt voor jonge mantelzorgers.
6. Mensen actief laten zijn in hun sociale omgeving. Dat betekent dat we inzetten op vrijwilligerswerk wanneer betaald werk (nog) niet mogelijk is.
7. Een optimale samenwerking van bedrijven en (zorg)instanties met de sociale werkvoorziening Dokwurk. Net als iedere werknemer hebben medewerkers van de werkvoorziening het recht om mee te doen op de arbeidsmarkt, hun talenten te ontwikkelen en binnen Dokwurk of met soortgelijke ondersteuning bij een 'gewoon' bedrijf aan de slag te kunnen.
8. Betaalbaar en eenvoudig Wmo-beleid met financiering naar draagkracht.
 - ☞ met eenvoudige procedures
 - ☞ laagdrempelige en toegankelijke toegang tot zorg en ondersteuning (bijvoorbeeld het gebiedsteam)
 - ☞ Inzetten bij het Rijk op Wmo-beleid naar draagkracht, zodat alleen de laagste inkomens worden ontzien.
9. De digitale toekomst vereist dat iedere burger digitaal mee kan meedoen, jong en oud. Daarom willen wij dat de gemeente mede actief is bij de ondersteuning van mensen die zelf minder goed de weg weten in de digitale wereld. Wij ondersteunen de initiatieven hiervoor bij de Bibliotheek Noord Fryslân.

2.2. EEN BETERE START VOOR JONGEREN

Solidariteit vraagt ook dat we met elkaar alles op alles moeten zetten om te voorkomen dat de jongeren van nu opgroeien als de coronageneratie die straks veel minder kansen krijgt dan de generaties voor hen. Ook al voor corona hadden veel jongeren het gevoel klem te zitten voordat ze van start gaan met hun eigen leven. Ze moeten schulden maken om door te leren en een vaste baan of een eigen woning is voor velen onbereikbaar geworden. De overstap naar zelfstandigheid of het starten van een eigen gezin zijn daardoor veel zwaarder dan voor veel generaties voor hen.

Solidariteit freget ek dat we mei elkoar de skouders der ûnder sette moatte om foar te kommen dat de jongerein fan no opgroeie as “Koarona -generaasje” dy’t straks folle minder kânsen krije as eardere generaasjes. Ek foar de Korona-tiid hiene in protte jongerein it gefoel klem te sitten foar dat se in start meitsje kinne mei harren eigen libben. Se moatte skulden meitsje om troch te learen. In fêste baan as eigen hûs is foar in protte ûnberikber wurden. Der oerstap nei selsstandichheid as it starten fan in eigen gesin is der troch ek swider as generaasje foar harren.

Wij zetten ons in voor:

1. Een leerwerkplein als middelpunt voor de regio waar leerlingen kunnen ontdekken wat ze willen.
 - ☞ Samenwerking tussen werknemers, werkgevers en de politiek voor de arbeidsmarkt voor jongeren in de regio.
 - ☞ Kwetsbare thuiszittende jongeren begeleiden naar een baan.
2. Minder woningnood onder jongeren door meer woningen voor starters door samenwerking met corporaties en regionale samenwerking .
3. Preventie en voorkomen van risicogedrag zoals alcohol, drugs, pesten, verslaving en geweld. Wij zijn voorstander van het IJslands preventiemodel.
4. Veel jongeren lopen nu nog toeslagen mis, omdat ze niet weten voor welke regelingen ze in aanmerking komen. Wij willen een betere voorlichting over de bestaande regelingen in begrijpelijk Nederlands. Het gaat om de menselijke maat en benadering bij instanties. ☞ De Formulierenbrigade van stichting Bolwerk is daarbij een steunpunt. Dit willen we uitbreiden.

2.3. AANDACHT EN ZORG VOOR ONZE OUDEREN

In de laatste levensfase wordt de kwetsbaarheid een grotere zorg in het dagelijks leven. Zorgen over je gezondheid of veiligheid kunnen leiden tot een gevoel van afhankelijkheid. Die fase kan confronterend zijn, maar mag in onze samenleving nooit leiden tot een gevoel tot last te zijn. Ouder worden is de kroon op een lang leven en daarmee net zo waardevol als de rest van het leven daarvoor.

Yn de lêste libbensfaze wurdt de kwetsberens in gruttere soarch yn it deistich libben. Soargen oer sûnens as feilichheid kinne liede ta in fielen fan ôfhinklikheid. Dy faze kin konfrontearjend wêze, mar yn ús mienskip mei dat nea liede ta in fielen fan "ta oerlêst wêze". Alder wurde meie is in kroan op in lang libben en der mei krekt sa weardefol as it libben der foar.

Wij zetten ons in voor:

1. Stimuleren van ouderen om als vrijwilliger, coach of mentor hun kennis en ervaring te delen met jongere generaties. Stichting Bolwerk kan dit als project oppakken
2. Meer variatie in het aanbod van creatieve vormen van wonen. Hofjes en kleinschalige appartementencomplexen zijn een aantrekkelijk alternatief voor ouderen die wel op zichzelf willen blijven wonen, maar niet langer de zorg voor een heel huis willen hebben.
3. Inzet tegen eenzaamheid onder ouderen als steeds meer mensen om hen heen wegvallen en investeren in het beschermd wonen.
4. Goede samenwerking met ouderenbonden en welzijnsinstellingen in de aanpak van problemen bij het langer thuis wonen zoals eenzaamheid, inactiviteit, dementie, depressie, brand en valincidenten.
5. Op hogere leeftijd worden ouderen kwetsbaarder voor oplichting en kleine criminaliteit, ook via het internet. Dit heeft een grote impact op hun gevoel van veiligheid. Wij willen dat de politie, banken en bedrijven altijd extra aandacht geven aan meldingen en aangiftes van ouderen.
6. Veel ouderen lopen nu nog toeslagen mis, omdat ze niet weten voor welke regelingen ze in aanmerking komen. Wij willen een betere voorlichting over de bestaande regelingen in begrijpelijk Nederlands. Ook maken we het makkelijker dat de eigen kinderen of anderen namens de ouderen een aanvraag indienen. Het gaat om de menselijke maat en benadering bij instanties.
☞ De Formulierenbrigade van stichting Bolwerk is daarbij een steunpunt. Dit willen we uitbreiden.

3. EEN STERKE SAMENLEVING

In een sterke samenleving *zorgen we voor elkaar*. Een sterke samenleving wordt echter niet vanuit het gemeentehuis opgebouwd, maar in de wijken en dorpen. In de eigen buurt waar mensen samenleven, naar elkaar omzien en verantwoordelijkheid nemen mét en vóór elkaar. Waar inwoners meer zeggenschap willen hebben over hun eigen leefomgeving, staat de overheid niet in de weg, maar helpt hen op weg. In de wijk, in het dorp, op school en bij verenigingen.

In sterke mienskip

Yn in sterke mienskip drage we soarch foar in oar. In sterke mienskip wurdt net fan út it gemeentehûs opboud, mar yn wiken, doarpen en buorskippen. Yn de eigen omjouwing wer minsken nei elkoar omsjogge en ferantwurdlikheid nimme mei en foar elkoar. Wer ynwenners mear sizzenskip ha wolle oe harren eigen omjouwing, stiet de oerheid net yn it paad, mar helpt harren op wei. yn wiken, doarpen, buorskippen op skoalle en bij ferienigingen.

3.1. ZORG DIE VOOR IEDEREEN BESCHIKBAAR, BEREIKBAAR EN BETAALBAAR IS

Niet alleen als familie en gezin zorgen we voor elkaar. Dat doen we ook als samenleving. Als iedereen verantwoordelijkheid neemt voor zijn eigen leven en dat van anderen, vormen we met elkaar die samenleving waarin niemand aan zijn lot wordt overgelaten. Met elkaar zorgen we voor onze kwetsbare inwoners. Het liefst dichtbij in de eigen vertrouwde omgeving. Het gaat daarbij om ouderen en jongeren. Dat zij weerbaar en veerkrachtig worden en blijven en dat er zorg is die gaat over zingeving en de kwaliteit van leven.

Soarch dy't foar eltsenien beskikber, berikber en betelber is.

Net allinnich as famylje en gesin soarchje we foar elkoar. Dat dogge we ek as mienskip. As eltsenien syn ferantwurdlikheid nimt foar syn eigen libben en dat fan oaren, foarmje we mei-elkoar in mienskip wer yn net ien oan syn lot oerlitten wurdt. Mei-elkoar soargje we foar ús kwetsbere ynwenners. It leafst tichte bij yn har eigen fertroude omjouwing. It giet der bij om jong en âld. Dat se weerbaar binnen en fearkrêftich bliuwe. Dat der soarch is dy giet oer sinjouwing en de kwaliteit fan libben.

Wij zetten ons in voor:

1. In samenwerking met de buurgemeenten maken we een zorgkaart, waarmee we de zorg anders en beter organiseren. Binnen de gemeenten over de grenzen van de zorgdomeinen samenwerken, om te zorgen dat het zorgaanbod past bij de zorgvraag. Die samenwerking vraagt om duidelijke regie en sturing in de regio.
2. Ontwikkelingen voor de Sionsberg ten gunste van de regio steunen.
3. In de eerstelijnszorg zoveel mogelijk als één team samenwerken binnen de gemeente.
4. De geestelijke gezondheidszorg staat onder druk en dat leidt tot schrijnende situaties voor cliënten en meer personen met verward gedrag op straat. Betere samenwerking tussen instellingen en maatschappelijke partners en aandacht voor de financiering hiervan.
5. Stimuleren van een gezonde leefstijl en prioriteit geven aan het preventief beleid op drank en drugsgebruik.
6. Sport en gezondheidspreventie zijn een gouden koppel. Wij willen bekende sporters inzetten als ambassadeur voor een gezonde levensstijl, denk hierbij aan college-tours en sportverenigingen meer betrekken bij het preventiebeleid.

3.2. GOED ONDERWIJS DAT IEDEREEN GELIJKE KANSEN BIEDT.

Het CDA wil dat kinderen in de gemeente gelijke kansen krijgen om zich te ontwikkelen. Wij zien daarin een belangrijke rol voor de peuterspeelzaal. Scholen zijn onderdeel van de Mienskip. Scholen zorgen voor leefbaarheid, behoud van voorzieningen en dat kinderen vlakbij huis naar school kunnen gaan.

It CDA wol dat bern yn ús gemeente like kânsen krije om harren te ûntwikkelen. Wij sjogge deryn in wichtige rol fan foar de pjutters boartersplakken. Skoallen binne ûnderdiel fan de mienskip. Se soargje foar leefberheid, behâld fan ferskjinningen en dat bern flak bij hûs ûnderwiis folge kinne.

Wij zetten ons in voor:

1. Behoud van basisscholen in de dorpen en wijken. Als een school niet zelfstandig verder kan, kiest het CDA voor een samenlevingsschool zodat de identiteit van de school behouden kan blijven.
2. De voorschool (peuterspeelzalen) heeft een belangrijke rol in het bieden van gelijke kansen in de ontwikkeling van kinderen. Zij signaleren vroegtijdig ontwikkelingsachterstanden, waar snel op ingesprongen kan worden.
 - ☞ Peuterspeelzalen moeten bij elke basisschool toegevoegd kunnen worden.
 - ☞ De gemeente heeft daarin een faciliterende en stimulerende rol.
3. De scholen zijn onderdeel van de Mienskip. Behoud van scholen in dorpen maakt voor jonge gezinnen makkelijker om zich in kleine dorpen te vestigen.
4. Kinderdagopvang en buitenschoolse opvang worden als basisvoorziening vanuit het basisonderwijs aangeboden, vanuit de Integraal Kind Centrum (IKC) gedachte. De gemeente heeft daar een faciliterende en stimulerende rol in.
 - ☞ Als CDA willen we stimuleren om het Integraal Kindcentrum een wijk-/dorpsvoorziening te laten zijn, door samen met het dorpshuis/wijkcentrum, sport, muziek, bibliotheek, kerk en andere voorzieningen een Multifunctionele Accommodatie (MFA) te vormen, waarbij intensieve samenwerking kan ontstaan in een naschool aanbod. Maar ook integratie van onderwijs met sport, muziek, bibliotheek en kerk kan tijdens de schooluren een mogelijkheid zijn.
5. De onderwijsgebouwen zijn gebouwen waar modern onderwijs gegeven kan worden in een goed klimaat voor kinderen en personeel. Oude schoolgebouwen worden vervangen voor moderne IKC's of MFA's. Hierin wordt het principe gehanteerd dat een gebouw van 40 jaar of ouder vervangen wordt. We zijn voor een goed doordacht scholen- en accommodatieplan. De kinderen zijn onze toekomst!!
6. Als CDA zijn we voor een soepele overgang van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs. Wij stimuleren bestaande experimenten om onderwijs aan te bieden van 4-14 jaar of 4-18 jaar.
7. Voortgezet onderwijs moet worden aangeboden op redelijke afstand van de woonplaats van een kind. Goed openbaar vervoer en veilige fietspaden zijn daarbij van groot belang.
8. In onze regio is de laaggeletterdheid veel te hoog. Het zet mensen onterecht op achterstand en leidt tot een nieuwe tweedeling in de samenleving. Wij maken ook hier een forse slag om dit probleem terug te dringen met innovatieve taalprogramma's en laagdrempelige hulpverlening via de gemeente en op de werkvloer. Hierin zien wij ook een rol voor de regionale bibliotheek.

3.3. EEN STERKE SAMENLEVING VAN VRIJWILLIGERS EN VERENIGINGEN.

Onze gemeente heeft een rijk verenigingsleven. Dat is onmisbaar voor de leefbaarheid van onze dorpen, wijken en buurten. En zeker onmisbaar zijn de vrijwilligers die zich met hart en ziel inzetten voor anderen en hun vereniging. Het CDA wil verenigingen ondersteunen. Daarbij zijn de kernwoorden: verbinding, kwaliteit en samenwerken.

Us gemeente hat in ryk ferienigingslibben. Dat is ûnmisber foar in libbene mienskip yn ús doarpen, wiken en buorren. Wis ûnmisber binnen de frijwilligers, dy harren mei hert en siel jouwe foar harren meiminske en ferieningen. It CDA wol de ferieningen stypje, derby binnen de kaaiwurden; ferbining, kwaliteit en gearwurkje.

Wij zetten ons in voor:

1. Voortzetting van de dorpen- en wijkenbasissubsidie en de subsidie voor leefbaarheidsinitiatieven.
☞ uitbreiding van de dorpen- en wijkensubsidie naar de verenigingen.
2. Voortzetten van de wijken- en dorpencoördinator die de wijken en dorpen ondersteunt en het aanspreekpunt is op het gemeentehuis. Dit is van grote waarde voor de vrijwilligers die de belangen van dorpen en wijken behartigen en hier projecten uitvoeren.
☞ wij zijn voor laagdrempelig contact met het college van burgemeester en wethouders en willen doorgaan met een dorpenwethouder.
3. Sport is maatschappelijk goud, dat we moeten verzilveren. Het verbindt mensen en is gezond. Dat geldt ook voor verenigingen. Wij kiezen voor het ondersteunen van verenigingen met een basisbudget. Daarbij is het doel de samenwerking tussen verenigingen te stimuleren om elkaar financieel gezond te houden.
4. Stimuleren van laagdrempelige sport- en bewegingsactiviteiten in de gemeente voor mensen die door armoede of andere belemmeringen weinig of niet sporten. We ondersteunen kinderen van ouders die sporten niet kunnen betalen.
5. Speeltuinen in ieder dorp en wijk zijn belangrijk voor de leefbaarheid. De gemeente moet bijdragen in het onderhoud van speeltuinen en daarnaast dorpen en wijken de regie geven over de invulling van de speeltuinen.
6. Dorpshuizen en MFA's hoeven geen OZB-belasting te betalen.

4. ENERGIETRANSITIE

De feitelijke doelstelling van de energietransitie is om het gebruik van fossiele brandstoffen uit te bannen om de verdere opwarming van de aarde te stoppen en op termijn terug te dringen. Uit het handelen van veel mensen blijkt dat we lijken te vergeten dat het terugbrengen van de CO₂ uitstoot slechts een uitstellend effect heeft. Het bereiken van het doel van verdere opwarming van de aarde wordt daarmee niet gehaald. Er moet veel meer gebeuren dan alleen reductie. Onze voorstellen staan daarom voor concrete acties die nu uitgevoerd kunnen worden zodat we niet alleen besparen maar echt veranderen.

De feitlike doelstelling fan de enerzjy-transitzjy is om it brûken fan fossile brânstof út te bannen om fierdere opwaarming fan de ierde te stopjen en op termyn werom te drukken. Út it dwaan en litten fan in protte minsken blykt dat we like te ferjitten dat reduksje fan de CO₂ útstjit wat in útstellend effekt hat. It berikken fan it doel fan fierdere opwaarming fan de ierde wurdt dermei net helle. Der moat folle mear barre dan allinnich reduksje ús útstellen stean derom foar konkrete aksjes dy sûnder útstel útfierd wurde kinne sadat we net allinnich besparje mar ek echt feroarje.

4.1. VOOR ELKAAR WERKEN AAN DE ENERGIETRANSITIE

Niets doen en vooruitkijken is geen optie. De strijd tegen opkomend water is een gevecht dat rond de jaartelling in Noardeast-Fryslân al speelde. De terpen waren vluchtplaatsen. Nu is ons landschap anders, maar de strijd tegen water is actueler dan ooit. Voor nu en voor toekomstige generaties moeten we aan het werk. We hebben de aarde immers in bruikleen en dat vraagt dat iedereen zijn verantwoordelijkheid neemt. Het CDA wil met deze voorstellen iedereen bewegen om verantwoordelijkheid te nemen en dit in concreet handelen te vertalen

Neat dwaan en foarútsjen is gjin opsje. De striid tsjin opkommend wetter is in gefjocht dat rûn de jiertelling al yn Noardeast-Fryslân al spile. De terpen wiene flecht plakken. Us lanskip is feroare mar de striid tsjin it wetter is aktueel. Foar no en takomstige generaasjes moatte we oan de slach. We ha de ierde ommers yn brûklien en dat freget dat eltsenien syn ferantwurdling nimme moat. It CDA wol útstelle eltsenien bewege om ferantwurdlikheid te nimmen en dit yn konkreet handeljen om te setten.

Wij zetten ons in voor:

1. Het besparen van energie.
 - ☞ inzetten op isolatie.
 - ☞ Goede voorlichting door energie-coaches en (voor)financiering mogelijk maken.
 - ☞ het stimuleren van besparingsacties in eigen huis door isolatie en verduurzaming. Te veel mensen hikken nu nog tegen investeringen en rompslomp aan.
2. We gaan sportverenigingen, dorpshuizen en oefenlokalen actief ondersteunen en ontzorgen in de energietransitie. Dit bespaart de vrijwilligers in het bestuur veel werk en leidt in veel gevallen tot fors lagere kosten voor de verenigingen.
3. Het opwekken van stroom dichtbij door windenergie. Er zijn positieve initiatieven in de dorpen in onze gemeente. Dat ondersteunen wij en willen dit uitbreiden naar andere dorpen door een energie-coördinator aan te stellen.
 - ☞ dorpsmolens met een middelgrote hoogte toestaan en ruimte bieden voor molens bij bedrijven in het buitengebied.
4. Energietransitie in de meerjarenbegroting opnemen en in de formatie regelen voor een afdeling energietransitie met een energie-coördinator zodat we de doelstelling om 70% van de elektriciteitsvraag duurzaam op te wekken ook echt halen.
5. Een sterke gezamenlijke lobby van buurgemeenten om de doelstellingen van betaalbaarheid en verzwarende van de infrastructuur voor elektriciteit te halen.
6. Initiatief nemen om andere energie te leveren en het durven bijstellen van doelen naar boven.
 - ☞ Benut slimme ideeën voor innovatie op dorpsniveau en particuliere uitwisseling van ideeën.

4.1. MILIEU EN DUURZAAMHEID

We moeten zorgen voor onze natuur en ons landschap, dat wat de Schepper ons heeft toevertrouwd. Dat doen we samen en voor elkaar. Het begint al bij onszelf, bij een gezond en milieubewust gedrag. Dat willen we bereiken door voorlichting. Door het gebruik van de fiets te stimuleren als duurzaam alternatief voor de auto. Met de komst van de e-bike kunnen we in onze weidse en winderige omgeving de concurrentie aangaan met de auto. Dat vraagt om een goed en veilig fietsnetwerk en ook om veilige en deugdelijke parkeerplekken voor de e-bike.

Wij moatte soarch drage foar ús natoer en ús lânskip, dat wat de Skepper ús ta betrouwd hat. Dat dogge we mei-elkoar en foar elkoar. It begjint bij ússels bij in sûn-gedrach en miljeu-bewuste hâlding.

Dat wolle we berikke troch; foarljochting. Troch it gebrûk fan de fyts te stimulearren as alternatyf foar de auto. Mei de komst fan de e-fyts kinne we yn ús iepen en winerige omjouwing de konkurrinsje mei de auto oangean. Mar dat freget om in goed en feilich fytsnetwurk, der neist ek top-parkear plakken foar de e-fyts.

Wij zetten ons in voor:

1. Een regierol als gemeente in het verduurzamen van wijken en dorpen.
☞ Het goede voorbeeld geven: de gemeente verduurzaamt het gemeentelijk vastgoed zoals kantoren, sporthallen en scholen
2. Het zwaar laten meewegen van duurzaamheid in aanbestedingstrajecten zoals in grond-, weg- en waterbouwprojecten.
3. Het integraal deel uitmaken van biodiversiteit, duurzaamheid en de energietransitie in het gemeentelijk beleid.
☞ Het Omgevingsplan biedt ruimte aan initiatieven voor energietransitie, duurzaamheid en biodiversiteit.
☞ Concrete maatregelen voor het versterken van natuurkwaliteit en biodiversiteit, zoals het project Beespoke van agrarisch collectief Waadrâne.
4. Afvalbeleid dat past bij een circulaire economie: efficiënt en milieuvriendelijk.
☞ het terugdringen van zwerfafval en actief handhavingsbeleid richting bedrijven en particulieren.
5. Het stimuleren van 'gjin stien mar grien'.
☞ Klimaatbestendige en natuurinclusieve bouw in woonwijken en bedrijventerreinen met ruimte voor groen en water- en warmte opvang.
☞ Voor iedere inwoner in de eigen buurt een nieuwe boom voor een schoner, groener en gezonder Noardeast-Fryslân.
6. Blijvende financiële steun voor natuur- en milieu-educatiecentrum de Klyster, zodat het ook beschikbaar komt voor het voortgezet onderwijs en buitenschoolse opvang.
7. Goed en veilig fietsnetwerk om het gebruik van fiets en e-bike te stimuleren. En meer goede fietsparkeerplaatsen die geschikt zijn voor e-bikes.
8. Het CDA wil de gaswinning in onze gemeente stoppen. Het Rijk beslist hierover. Als de winning ondanks al onze protesten niet te stoppen is, wil het CDA dat voor de winning van gas goede afspraken komen. Afspraken die ook nagekomen worden en die gaan over goede schaderegelingen, bouwkundige nul- en herhalingsmetingen, herstel van schade aan natuur en landbouwgronden bij verzilting en investeren in leefbaarheid en economische vitaliteit. Dit geldt ook voor de huidige gaswinning in de gemeente.

5. EEN STERKE ECONOMIE

Het CDA staat voor een gemeente waar het goed wonen en werken is. Het hart van de lokale economie in Noardeast-Fryslân zijn onze familiebedrijven, het MKB, onze boeren, startende ondernemers en de grote (inter)nationaal opererende bedrijven. Het CDA wil investeren in de economie van morgen. Daarbij staan kwaliteit en waarde voorop. Wij zetten in op vier pijlers: agrarische productie, de maakindustrie, toerisme en digitale dienstverlening.

It CDA stiet foar in gemeente wer it goed wenjen en wurkjen is. It hert fan de lokale ekonomy yn Noardeast-Fryslân binne ús famyljebedriuwen, it MKB, ús lânbouwers, de startende ûndernimmer en de grutte (ynter)nasjonale operearjende bedriuwen. It CDA wol ynvestearre yn de ekonomy fan moarn. Derby stiet kwaliteit en wearde foarop. Wij sette yn op fjouwer pylders: agraryske produksje, de “maak”-yndustry, digiatale tsjinstferliening en toerisme.

5.1. BROOD OP DE PLANK IN EEN EERLIJKE INNOVATIEVE EN WEERBARE ECONOMIE

Ondernemers zien nieuwe uitdagingen als een kans. Ze hebben ruimte nodig om te ondernemen. Zo zorgen ze elke dag opnieuw voor innovatie, banen en het inkomen van talloze huishoudens in onze gemeente. Ook dat is zorg voor elkaar.

Ûndernimmers sjogge nije útdagingen as in kâns. Se ha romte nedich om te ûndernimmen. Sa soargje se eltse dei opnij foar ynnovaasje, banen en it ynkommen fan in ferskaat oan húshâldings yn ús gemeente. Ek dat is soarch foar elkoar.

Wij zetten ons in voor:

1. Een dienstbare overheid die met ondernemers meedenkt, oplossingen biedt en zo nodig belemmeringen wegneemt.
2. Retail en MKB zijn de grootste werkgevers in onze gemeente en de motor van een vitale lokale economie. Daarom zetten wij alles op alles om MKB-ondernemingen door de crisis te helpen en deze ondernemers de ruimte en ondersteuning te bieden. De bedrijvenambassadeur moet hierin een rol krijgen.
3. Blijvend optimaliseren van samenwerking tussen gemeente, Dokwurk, UWV en ondernemers uit de eigen gemeente om mensen met een beperking tot de reguliere arbeidsmarkt te begeleiden.
4. Volledige glasvezel in de regio. In post-corona tijd moeten we inzetten op goede digitale aansluitingen. Dit biedt kansen voor beroepen in de dienstverlenende en financiële sector als pijler in de economie.

5.2. EEN GEZONDE TOEKOMST VOOR DE LANDBOUW

Eeuwenlange zorg en toewijding voor landbouwgrond, door generaties boeren in onze regio, levert daardoor ook vandaag nog steeds hoogwaardige landbouwproducten. Wij bieden de agrarische sector perspectief voor de toekomst. Dat doen we door niet alleen de economische activiteiten centraal te stellen, maar ook het beheer van het landschap en de versnelling van de verduurzaming en energietransitie.

Ieuwen lange soarch en noed foar lânbou-grûn, troch generaasjes boeren yn ús krite, makket dat ek hjoed-de-dei noch altyd heechweardige lânbouprodukten levere wurde. Wij biede de agraryske sektor perspektyf foar de takomst. Dat dogge we net allinnich troch de ekonomyske aktiviteiten sintraal te stellen, mar jildt ek foar it behear fan it lânskip en de fersnelling fan de ferduorsuming en enerzjy-transysje .

Wij zetten ons in voor:

1. In het Omgevingsplan voor het buitengebied ruimte bieden voor de agrariër om verantwoord te kunnen ondernemen. Dat betekent dat goede landbouwgrond niet zomaar mag worden gebruikt voor andere doeleinden. Met name geldt dit voor teruggave van landbouwgrond aan de natuur en voor plaatsing van zonnepanelen en woningbouw.
2. De agrariërs een prominente rol geven in het beheer van het landschap.
☞ Als agrariërs publieke diensten leveren, moeten zij daarvoor worden beloond. Denk hierbij ook aan het leveren van energie uit wind en zon en landschaps- en weidevogelbeheer.
3. Meer gebruik van duurzame energie door agrarische bedrijven door het plaatsen van kleinschalige windmolens.
4. Het ondersteunen van initiatieven van agrariërs door een landbouwmedewerker aan te stellen bij de gemeente en ambtelijke processen makkelijker te maken.
5. Ruimte voor ontwikkeling van nevenactiviteiten voor boeren.
6. Glasvezel in het buitengebied voor elke bedrijfslocatie.

5.3. MAAKINDUSTRIE, HET UNIEKE PRODUCT VAN DE REGIO

Onze gemeente kent een enorme ontwikkeling in de maakindustrie. Met in het bijzonder de metaal en bouwnijverheid. Om dit hier te houden is personeel nodig dat hier kan wonen en werken.

Yn ús gemeente is in enorme groei yn de “maak” yndustry. Mei yn it bysûnder de metaal- en boubedriuwen. Om dit fêst te hâlden is hjir personiel nedich dat hjir wenje en wurkje kin.

Wij zetten ons in voor:

1. Hulp bij het werven van nieuw personeel en hen een goed woningaanbod bieden.
☞ We moeten knokken voor woningen zodat initiatiefnemers van nieuwe bedrijven de kansen die hier liggen kunnen benutten.
2. Blijvende aandacht voor aansluiting van de onderwijs- en arbeidsmarkt.
3. Samenwerking met maakindustrie door jongeren in de gemeente te begeleiden naar een opleiding en baan in de maakindustrie.

5.4. TOERISME

Noardeast-Fryslân heeft zich bewezen als toeristisch gebied. Het CDA wil de recreatie en het (cultuur) toerisme als belangrijke economische pijler voor sociaal-economische ontwikkeling versterken.

Noardeast-Fryslân hat him profilearre as toeristysk gebiet. It CDA wol de rekreaasje en (kultuer) toerisme as wichtige faktor far sosjaal ekonomyske ûntwikkeling fersterkje.

Wij zetten ons in voor:

1. Het scheppen van voorwaarden voor de toerist:
2. onderhouden van wandel- en fietspaden
☞ de vaarbereikbaarheid van Kollum, Dokkum en Lauwersmeer optimaliseren.
☞ Meer en betere parkeervoorzieningen bij toeristische trekpleisters.
3. Het beter benutten en onderhouden van de bestaande parels.
4. Verbeteren van de noordelijke entree van vestingstad Dokkum.

5.5. RUIMTE OM TE WONEN EN TE WERKEN IN DORPEN EN STAD

Goed wonen en werken vormen de basis voor sterke dorpen en een sterke regiostad. Dat heeft de prioriteit bij het CDA Noardeast-Fryslân. De focus is vaak gericht op nieuwe ontwikkelingen, maar het op orde houden van het huidige gemeentelijk areaal, zoals wegenonderhoud en tegengaan van onkruid e.d, is minstens zo belangrijk. Een opgeruimd en veilig straatbeeld wordt gewaardeerd door onze toerist en bovenal ook door onze eigen inwoners. Wij streven er naar dat voor alle kapitaalgoederen (wegenonderhoud, openbaar groen, gebouwen enz,) de basis op orde is.

Goed wonen en werken betekent ook een goede bereikbaarheid en veiligheid. We proberen een optimale afstemming te krijgen tussen de auto, fiets en openbaar vervoer. Daarnaast proberen we verkeersongevallen zoveel als mogelijk te voorkomen met veilige infrastructuur, waarbij balans is tussen verkeersveiligheid en doorstroming. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de bereikbaarheid van onze landbouwbedrijven in het buitengebied.

Tefreden wenje en wurkje foarmje de basis foar sterke doarpen en in sterke regio-stêd. Dat hat perfoarst de prioriteit bij it CDA Noardeast-Fryslân. De fokus is faaks rjochte op nije ûntwikkelingen, mar it op oarder hâlde fan it hjoeddeiske gemeentlik areaal, sa as diken-ûnderhâld en it omgean mei ûntúch ensfh. Is like wichtig. In oprûme en feilich strjitbyld wurdt wurdearre troch ús toeristen mar boppe dat foaral troch ús ynwenners. Wij stribje der nei dat al it kapitaalguod (diken-ûnderhâld, iepenbier grien, gebouwen ensfh.) yn de basis op oarder is.

Tefreden wenje en wurkje betsjut ek in goede berikberheid en feilichheid. We besykje optimale ôfstimming te krijen tusken auto, fyts en iepenbier ferfier. Derneist besykje we ferkearsûngemakken sa folle as mooglik foar te kommen troch in feilige ynfrastruktuer, mei balâns tusken ferkearsfeilichheid en trochstreaming. Der bij spilet bygelyks ek de berikberens fan ús lânbou-bedriuwen yn it bûtengebiet.

Wij zetten ons in voor:

1. Meer nieuwbouwwoningen bestemd voor jongeren en starters. De woningnood raakt vooral veel jongeren. Wachtlijsten voor een huurwoning zijn lang en een koophuis is vaak onbetaalbaar. Ook het bouwen voor ouderen bevordert doorstroming op de woningmarkt.
2. Alle inbreidingslocaties moeten voor eind 2022 in beeld zijn gebracht, zodat we deze optimaal kunnen gebruiken om te kunnen bouwen en initiatiefnemers en woningcorporaties deze kansen te laten benutten.
3. De gemeente moet de eigen grondpositie versterken zodat we kunnen bouwen.
4. In regionaal verband (ANNO) maken we een vuist en blijven ons inzetten op een betere verdeling van provinciale wooncontingenten.
5. Overstap naar duurzaam wonen door duurzaam te bouwen en te renoveren. Met slimme investeringen geven we de verduurzaming en energietransitie van onderop vorm en zetten we de regio op voorsprong. Duurzame investeringen stimuleren ook de regionale economie en werkgelegenheid in sectoren als de bouw- en de installatiebranche. De laatsten zijn sterk in onze regio aanwezig.
6. We nemen regels op in het Omgevingsplan om alternatieve woonvormen, zoals hofjes voor ouderen, *tiny houses* voor starters en coöperatieve woonprojecten die door bewoners zelf worden ontwikkeld, makkelijker te maken.
7. Aandacht voor de ontwikkeling en herbestemming van bedrijfsgebouwen, ook in het buitengebied.
8. Wij willen blijvende inzet voor de Dorps- en Stad ontwikkelingsprojecten (DOM en SOM).
9. Voor de lange termijn vastleggen waar we ruimte bestemmen om te wonen en werken of waar we kiezen voor landbouw en natuur. De basis is denken vanuit kansen.
10. We streven naar een optimaal onderhoud van alle kapitaalgoederen van de gemeente.
☞ een opgeruimd en veilig straatbeeld door onderhoud van openbaar groen en gebouwen.
11. Bereikbaarheid van dorpen en stad
12. Een veilig wegenverkeersnet, waarbij wegen ook geschikt zijn voor groot landbouwmateriaal. Te denken valt aan meer passeerstroken.
13. Een optimale afstemming tussen het gebruik van de auto, fiets en openbaar vervoer.
14. Bij de planvorming over de dijkverhoging is draagvlak van de aangrenzende bewoners en dorpen een vereiste. Deze moeten in de uitvoering worden ontzorgd. We zetten in op een groene dijk die bereikbaar blijft voor recreatief gebruik. Waar veel toestroom van bezoekers op de dijk is, willen we de bereikbaarheid door onder meer parkeergelegenheid verbeteren. Bij de planvorming en uitvoering is het van belang dat wat buitendijks kan, buitendijks moet gebeuren.

6. EEN DIENSTBARE EN BESCHERMEDE GEMEENTE

Het CDA wil een gemeente die dichtbij de mensen staat. Daarbij staan de inwoner en de ondernemer centraal. Zij worden niet enkel gezien als klant maar als de Mienskip. De gemeente is er voor de inwoners en niet andersom.

It CDA wol in gemeente dy't tichte by de boargers stiet. Der by steane ynwenner en ûndernimmer sintraal. Se binne gjin klant mar ynwenner fan de Mienskip. De gemeente is der foar har ynwenners en wis net oarsom.

6.1. VERTROUWEN IN DE GEMEENTE

Vertrouwen begint bij een goede dienstverlening, die uitgaat van de menselijke maat. Waar oog is voor de kwetsbare inwoners. Omdat zij moeten kunnen vertrouwen op een overheid die het schild van de zwakken is en blijft. Vertrouwen is ook dat het financieel beleid van de gemeente zorgvuldig, transparant en toekomstbestendig is.

Fertrouwen begjint mei in goede tsjinstferliening, dy't út giet fan de minsklike maat. Wer each is foar kwetsbere boargers, dy moatte der op fertrouwe kinne dat de oerheid it skild foar de swakken is en bliuwt. Fertrouwen is ek dat it finansjeel-beleid fan de gemeente soarchfâldig, transparant en takomst bestindig is.

Wij zetten ons in voor:

1. Een bereikbaar gemeentehuis. Dat betekent niet alleen een goede digitale dienstverlening. Het betekent ook openstelling buiten kantooruren en een goede telefonische bereikbaarheid.
2. Een dienstbare gemeente die communiceert in begrijpelijke taal. Dat geldt voor officiële beleidsstukken en regels, maar zeker ook in het directe contact met de burger. Bij communicatie vanuit de gemeente kun je altijd persoonlijk contact opnemen via een naam van een medewerker en een direct telefoonnummer.
3. Waar mogelijk procedures minimaliseren. Mensen die de gemeente nodig hebben, moeten rekenen op een rechtvaardig en solidair handelen van de gemeente vanuit de menselijke maat.
4. Meer invloed geven aan burgers, verenigingen en ondernemers op hun directe leef- en werkomgeving door de werkwijze van de overleggen met burgers, verenigingen, de gemeente, raadsleden en wethouders op kleine schaal vast te leggen in de participatieverordening en in te zetten op overheidsparticipatie. De gemeente denkt direct mee met initiatieven.
5. Optimaal samenwerkende afdelingen op het gemeentehuis. Cruciale afdelingen moeten worden versterkt. Denk hierbij aan de afdeling ruimtelijke ordening en een nieuwe afdeling voor energietransitie.
6. De gemeenteraad ziet toe op het handelen volgens de menselijke maat bij de dienstverlening door de gemeente.
7. De vergaderstructuur van de gemeenteraad moet meer ruimte bieden voor inspraak en debat. Betrokkenheid van inwoners moet voorop staan.
8. Samenwerking met buurgemeenten.
9. Kinderen kennis laten maken met de politiek door het project 'kinderburgemeester'.
10. Blijven werken met een strategische investeringsagenda (Versnellingsagenda).
11. De OZB is niet hoger dan het Fries gemiddelde en leges moeten kostendekkend zijn.
☞ de bouwleges mogen niet verhoogd worden.
12. Wij dragen zorg voor een begrotingsevenwicht in de meerjarenbegroting.

6.2. EEN VEILIGE GEMEENTE

Veiligheid is van waarde in Noardeast-Fryslân. Het CDA verzet zich tegen zaken die de samenleving aantasten. Maar veiligheid komt niet vanzelf. Veiligheid thuis en op straat, ontstaat alleen als we er samen aan werken. Niet alleen de politie, ook de ouders, burens, ondernemers, docenten, sportverenigingen, dorpsbelangen en wijkraden.

Feilichheid is fan wearde yn Noardeast-Fryslân. It CDA ferset har tsjin saken dy't de Mienskip oantaaste. Mar feilichheid komt net fansels. Feilichheid thús en op strjitte ûntstiet allinnich as we mei-elkoar gearwurkje. Net allinnich plysje, mar ek âlders, buorlju, ûndernimmers, learkrêften, sportferienigingen, doarpsbelangen en wykrieden.

Wij zetten ons in voor:

1. Goede voorlichting aan jongeren over de gevaren van drugs- en alcoholgebruik.
2. Preventief drugs- en drankbeleid en wij zijn tegen koffieshops.
3. Een stevig beleid om ondermijning te voorkomen. Daarbij ook oog voor milieucriminaliteit en het gebruik van panden in het buitengebied voor bijvoorbeeld wietteelt.
4. De wijkagent vaker zichtbaar op straat aanwezig.
5. De Jeugdboa blijvend en zichtbaar inzetten.
6. De gemeente moet zich voorbereiden en oefenen op een massieve verstoring van het digitale domein door een technische storing of cyber-aanval.

7. EEN GEMEENTE MET WAARDEN EN TRADITIES

Waarden en traditie zijn belangrijk in een veranderende samenleving. Ze geven houvast. Veel mensen ervaren hun eigen leven als goed, maar maken zich zorgen over hoe we met elkaar omgaan, dat mensen zich steeds meer terugtrekken op zichzelf. Over afnemend respect voor elkaar. Waarden en tradities worden hier al generaties lang doorgegeven. Saamhorigheid, respect, gemeenschapszin, rentmeesterschap. Het CDA wil dit behouden en versterken omdat ze het fundament zijn onder de toekomst van Noardeast-Fryslân.

Wearden en tradysjes binne wichtich yn in hieltiden feroarjende maatskippij. Se jouwe hâldfêst. In protte minsken erfare harren eigen libben as goed, mar meitsje harren soargen oer hoe we mei-elkoar omgean. Minsken lûke harren hieltiten mear tebek op harsels. Wearden en tradysjes wurde bij ús al generaasjes lang troch jûn: mei-inoar, respekt, mienskipssin, rintmasterskip. It CDA wol dit behâlde en fersterkje omdat se it fundemint binne foar de takomst fan Noardeast-Fryslân.

7.1. CULTUUR, KUNST EN ERFGOED

We zijn trots op onze rijke cultuur en vele culturele activiteiten. Of het nu gaat om onze rijksmonumenten, om het gevarieerde culturele leven of de dorpshuizen en multifunctionele centra. Het zijn stuk voor stuk sociale en culturele ontmoetingsplekken. Daarbij gaat het om ruimte voor het zelf beoefenen en om het te beleven. Cultuur en vooral de Fryske taal en cultuur is de basis van onze Fryske identiteit. Daar horen muziekkorpsen, koren, plaatselijke toneelgezelschappen maar ook evenementen en festivals bij. Ook bibliotheken vervullen binnen dit kader een rol. Culturele evenementen en -instellingen zorgen in de breedte voor verbinding. Musea en archeologische steunpunten verdienen een eigen plek juist in de verbindende en integrale wijze van samenwerking.

We binne grutsk op ús rike kultuer en protte kulturele aktiviteiten. Wer by it by gelyks giet om ryksmonuminten, ferskaat oan kultureel libben, de doarpshuzen en MFA's as MFC's . It binne stik foar stik sosjale en kulturele moetingssplakken. Der by giet it om romten foar it sels beoefenen as belibjen. Kultuer en yn it bysûnder de Fryske taal en kultuer binne de basis fan ús Fryske identiteit. Der ta hearre; muzykkorpsen, koaren, lokale toanielselskippen mar ek eveneminten en festivals. Ek biblioteken spylje binnen dit ramt in rol. Kulturele eveneminten en -ynstellingen jouwe ferbining yn 'e breedte. Musea en archeologyske stipepunten fertsjinje in eigen plak yn de ferbinende en yntegrale wize fan gearwurking.

Wij zetten ons in voor:

1. Wij beschermen gezamenlijke feestdagen en de zondag als rust- en familiedag, om samen met je gezin, je familie en vrienden tijd voor elkaar te hebben en te ontspannen van een drukke week.
2. Het CDA wil een culturele basisinfrastructuur die bestaat uit een lange termijnvisie.
 - ☞ Hierin ruimte bieden voor vernieuwende initiatieven die leiden tot versterken van sfeer, beleving en saamhorigheid in de lokale gemeenschappen.
3. Erfgoedbeleid maken, zodat we het erfgoed kunnen beschermen.
 - ☞ Aandacht voor musea, archeologische steunpunten en diverse Stichtingen voor cultureel erfgoed omdat deze een grote bijdrage leveren aan het in stand houden van cultureel historisch erfgoed.
 - ☞ Herbestemmen van erfgoed met het doel om het erfgoed te behouden.
 - ☞ Het opstellen van een visie voor behoud van beeldbepalende kerken. Denk daarbij om kerken waarvan de toren in eigendom is van de gemeente.
4. Aandacht voor cultuurtoerisme door in te zetten op meerdere kunst- en cultuurroutes.
5. Het ondersteunen van vooral integrale activiteiten in het overdragen van muziek, dans, kunst, cultuur en natuur.
6. Het behouden van de Bibliotheek Noord Fryslân en deze inzetten voor het bevorderen van cultuur, kunst en taal.
7. De muziekschool moet bereikbaar zijn voor niet-draagkrachtigen. Het CDA wil dat iedereen zijn talenten moet kunnen ontwikkelen.